

FIATALOK KONFERENCIÁJA 2015

Rezüméfűzet

Balog Edit Otilia (DE)

Az *Uránia* célközönsége – szándék és „valóság”

A XVIII. század végén formálódó magyar irodalmi intézményrendszer létrejöttének elengedhetetlen része volt a megélénkülő folyóirat-kiadás. Bár a Kármán József és Pajor Gáspár szerkesztette *Urániának* (1794–95) mindössze három száma jelent meg; a lap Toldy Ferenc akadémiai székfoglalójától (1843. március 23.) kezdve a mindenkori kánon szerves része. A *Bé-vezetés* rögzíti a célközöniséget: „ezen Munkát különösen az Asszonyi-nemnek szántuk.

[...] Leg-szebb Álmaink közzül-való az, ha egy kellemetes Hazánk' Leányának unalmas Óráját hasznossan rövidíthetjük.” Tervezett előadásom középpontjába az *Uránia* célközöniségének és tényleges olvasóközöniségének kérdéskörét állítom; arra a kérdésre keresem a választ, hogy milyen formában érvényesül a bevezetésben rögzített szándék és vezérelv a lapszámokban. Érdekel, hogy hogyan, milyen szempontból jelenik meg a nőiség a folyóiratban, milyen szereplehetőségekkel ruháznák fel feltételezett olvasóikat a szerkesztők. A kérdések megválaszolásához vizsgálom a magyar nőnevelés korabeli kereteit és lehetőségeit, valamint a lap szövegeinek tematikáját, különös figyelemmel fordulva *A' Nemzetek' külömb-féle Szokásai a' Házasodáskor* és *A' módi* című egységek felé.

Balogh Zsuzsanna (ELTE)

Emlékezet és emlékállítás.

Bánffy Dénes portréja Cserei Mihály Históriájában

Bánffy Dénes (1630?–1674) vagyonával, kapcsolatrendszerével és befolyásával kitűnt az I. Apafi Mihály erdélyi fejedelmet körülvevő politikai elitből (kolozsvári és szamosújvári főkapitány, Doboka és Kolozs vármegye főispánja, a fejedelmi tanács tagja). A vizsgálat a Cserei Mihály Históriájában megjelenő Bánffy Dénes alakra fókuszál. Cserei Mihály Teleki Mihály iránti el-lenszenve kimutatható Bánffy Dénes alakjának ábrázolásában is. A szerző nem rendelkezett Bánffy Dénesről közvetlen adatokkal, mégis az általa megrajzolt Bánffy portré máig meghatározó.

Csapó Fanni

Oratio Francisci Frangepani, 1541

Egy török ellenes beszéd értelmezési lehetőségei

Az 1541-es regensburgi birodalmi gyűlésen jelen volt Frangepán Ferenc kalocsai érsek, mint Habsburg Ferdinánd követe. Június 9-én egy török ellenes buzdító beszédet (*Oratio Reverendissimi in Christo patris...*) intézett a rendekhez, mellyel Buda megsegítésére akart pénzbeli és/vagy katonai segítséget szerezni. Frangepán beszéde az elhangzásakor még Buda német osztrómagának támogatására ösztönözte a rendeket, azonban mire a nyomtatott példányok 1541 végén latin, német és olasz nyelven megjelentek, Buda török kézre került. A nyomtatott változat célja tehát inkább már az 1542-es visszafoglaló hadjárat előkészítése lehetett. A beszéd az 1590-es években ismét az érdeklődés középpontjába került és újra kiadták latin nyelven.

Az előadás három fő kérdésre keresi a választ. Ki ellen szól való-jában az eredeti Frangepán beszéd? Az időközben lezajló események

hogyan befolyásolták a beszéd és a nyomtatott változat recepcióját? Hogyan képesek aktuális események aktuálissá tenni akár több évtizedes szövegeket is?

Déri Eszter

„Dicsőséget ada néki az ő
Nemzetségében” – Esterházy-genealógiák

A családi identitás és a nemzeti identitás, illetve a kettő összefüggésének figyelemre méltó szöveges emlékei a halotti beszédek. Bár a 16–18. századi prédikációkban megjelenő történelemszemlélet, történeletfilozófia és a nemzeti sorsszemlélet az elmúlt évtizedekben jó néhány publikáció tárgya volt, kevesek figyelmét keltette fel az egyes családok e beszédekben fellelhető önszemlélete, identitásának főbb elemei. Ha a temetési prédikációra olyan műként tekintünk, amelynek önálló szerzője egy, a rokonsághoz szorosan nem kapcsolódó személy, ezek a szövegek nem kapnak helyet az emlékirat-irodalomban. Azonban jelenlegi tudásunk szerint az elhunyt felett prédikáló pap az illető életútján túl ismerte a genealógiát is, előfordult, hogy a halott még életében rendelkezett a beszéd tartalmáról, és a pap mondanivalóját gyakran a hozzátartozók elvárásaihoz alakította, illetve a temetési beszédek a család költéségén jelentek meg nyomtatásban. Ezek szerint amellet, hogy a családi emlékezet egy külső személy által megjelenített formájáról beszélhetünk, nem megalapozatlanul számíthatunk az elhunyt és a rokonság nézőpontjára, illetve arra, hogy adott familiákhoz kapcsolódó halotti beszédek olvasásakor a számukra fontos értékek, identitásképző elemek térnek vissza időről időre.

Előadásomban az Esterházy család tagjai felett mondott temetési prédikációk genealógiára vonatkozó részeit vizsgálom, bemutatom a beszédek sajátos történelem interpretációját, a leggyakrabban visszatérő motívumokat, a család számára fontos értékek megjelenítésének szöveges lehetőségét, és arra keresem a választ, hogy az ezekben meg-

jelenő identitás jegyei az Esterházyak sajátja vagy a nemesség korabeli jellemzője lehetett.

Horváth Mária (SZTE)

A Torday János ellen mondott *Posonban löt praedikatio, Pazmany Peter alta: azon az napon, mellyen amaz tündér módra változandó alhatatlanságnak tüköre, Thordai Ianos Barát, harmadszor ki öltözöt az csuklyából: Pünkösöd után XII. Vasárnap: Kis aszony havának 22. napján, M. DC. X. esztendőben Egy keresztyen hallgatótúl az eleven nyelv után, írásban foglaltatot, és az hívek eppületire szem eleiben ki bocsattatot* kezdetű és „Musiponiba Nyomtatott” prédikáció kutatása sok szempontból érdekes. A kiadás helye és kiadója is titkos, melyek a szöveg meggyőző erejét fokozták, a külső, független forrás bevonásával a tartalmát hitelesítik, erősítik. De vajon hány példányban jelent meg, pontosan kiknek és mit üzent? Hogyan jutott el az olvasókhöz? Milyen hatása volt? A forma mennyire határozta meg a befogadást? Előadásom ezekre a kérdésekre keresi a választ.

Gesztelyi Hermina (DE)

Református terítő unitárius közegben? – Bethlen Kata
1735-ös textíliájának felekezeti szerepe Olthévízen

Olthévíz a 16. századra szinte teljes egészében unitárius falu lett, ahol a Bethlen családnak is voltak birtokai. Teleki Józseffel kötött házassága után Bethlen Kata itt alapított református egyházat és iskolát. Ennek írásos és iparművészeti nyomai egyaránt a patróna egyháztámogató tevékenységét örökítették meg, és a textíliák és egyéb klenódiumok kiemelten fontos hordozóként jelentek meg a református közösségben, annak kialakításában. A reformáció megjelenésé-

nek, majd 1727-től a református lelkész állandó jelenlétének köszönhetően egyre több unitárius tért át, ahogyan arról a *Iubar Solis Iustitiae* is tudósít. Bethlen Kata templomot alapított, amelyet többször is úrvacsorához szükséges felszereléssel és könyvekkel látott el. Előadásomban egy 1735-ben adományozott táblás rece abroszt kívánok alaposabban megvizsgálni, feltárni jelentőségét az olthévízi közegben. Hogyan érthető a rajta megjelenő minta, anyaga és díszítettsége? Milyen üzenetet hordozott a templom terébe kerülve? Mit jelentett egy olyan református közösségnek, ahol a hívek jelentős része unitárius volt korábban? Hogyan hatott a hívekre, volt-e közösségteremtő funkciója?

Markó Anita

Irodalmi körök, író társaságok a reneszánszban

A magyar irodalomtörténet-írás narratívája erősen kapcsolódik az irodalmi csoportok történetéhez – modern magyar irodalmi élet kialakulását is ezeknek a csoportoknak a 18. századi kialakulásához köti a szakirodalom. A tudatos irodalmi élet működtetésének igénye azonban már jóval előbb, a 15. században megnyilvánult Magyarországon. Céлом annak vizsgálata, hogy a már feltárt író és költőtársaságok létmódja és működési mintázata miként valósult meg. Hipotézisem szerint ezek a csoportok bár alapvetően a szerzetesrendek és vallási közösségek „textual communities” fogalmának megfelelően működtek, de alapvető változás, hogy tudatos *irodalmi* tevékenységre törekedtek. Olyan közösségeket hoztak létre, amelyek szándékolatlan az adott társadalmi szerepeiken túl (nem azokkal ellentétben, de azok mellett) egy új identitás lehetőségét jelentették: a résztvevők nem egyházi és nem hivatali minőségükben szerepelhettek, hanem valamely irodalmi vagy tudós működést végző egyénként. Dolgozatom fő kérdése tehát az, hogy a vizsgált korai irodalmi csoportok tagjai műveik által miként és milyen közösséget képeztek maguknak. Ennek megismerésével kirajzolódik egy az újfajta, magukat irodalmi mun-

kát végző, heterogén és egymás felé gyenge kapcsolatokon keresztül nyitott csoportok által létrejött hálózat, amely a korban az irodalmi élet működésének modelljét mutatja.

Maróthy Szilvia

Verskötetek hordozóik tükrében (Wathaytól Koháryig)

A 17. századi magyar költészet kötetkompozíciós termése mennyiségileg, s így hordozóik jellemzőire nézve áttekinthető. De mit tekinthetünk kötetnek, s milyen kritériumok alapján? Előadásom a korszak versköteteteinek vázlatos áttekintését kívánja adni a hordozók szempontjából: kéziratos vagy nyomtatott szerkesztmény-e a verskötet, szerzői vagy szerkesztői a kompozíció, s milyen gráfia, tipográfia kölcsönöz megkomponáltságot a köteteknek?

Mizera Tamás (EKF)

Könyv és mesterség a kora újkori Magyarországon

(A magánkönyvtár-képződés tendenciái a polgárság körében, különös tekintettel a tanítók gyűjteményeire)

A könyvnyomtatás forradalma Európában a kora újkor során bontakozott ki. A folyamatosan növekvő könyvtermés potenciális olvasóközönsége, az esetünkben professziók összességéként értelmezett polgárság gyűjteményeinek nagyságát történelmi, társadalmi, gazdasági, földrajzi és intellektuális szempontok egyaránt befolyásolták. A polgári könyvtárak állományáról főként a hagyatéki összeírások adnak tájékoztatást a 21. század kutatói számára. Az inventáriumok könyveket felsoroló részei az *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* sorozatban jelentek meg; a forrásközlések mind tartalmi, mind mennyiségi

szempontok alapján kielégítően elemezhetők – a kutatás ez utóbbira helyezi a hangsúlyt. Az erdélyi, felvidéki és nyugat-magyarországi összeírások esetében több, mint 800 esetben ismert az elhunyt mestersége, így lehetőség nyílik arra, hogy az egyes foglalkozáscsoportok magánkönyvtárainak állományát egymással összefüggésben vizsgáljuk. Gyakoriságvizsgálatok, valamint többdimenziós és keresztábra-elemzések segítségével felvázolhatók a polgári könyvtárak idő- és térbeli változásai. A kutatás kitüntetett figyelmet szentel a tanító értelmiség könyvgyűjteményeinek.

Moritz Kinga-Éva (BBTE)

Erdélyi unitáriusok Kant-recepciója Pákei Józsefnek
Körmöczy Jánoshoz intézett 1794–1797-es levelei alapján

Pákei Józsefnek, a kolozsvári unitárius kolégium igazgatójának a fiatal akademizáns Körmöczy Jánoshoz intézett levelei az eddignél árnyaltabb képet adnak az erdélyi unitáriusok Kant iránti érdeklődéséről.

Belföldi egyetemek hiányában a majdani püspök Bécsben, Pozsonyban, majd két híres protestáns akadémián Jénában és Göttingában kapcsolódik be az európai egyetemek intézményi és személyközi hálózatába.

Ebből az időből származó levelezéséből nemcsak a bizalmas tanár-diák viszonyba nyerhetünk betekintést, hanem a kolozsvári főiskolában folytatott bölcséleti oktatásba is. Megtudhatjuk, hogy az unitárius tanár milyen jellegű kézikönyveket szándékozott beszerezni támogatottja segítségével, valamint hogy mely kommentátorok alapján kívánta Kant tanait a különböző osztályokban bemutatni.

Bár az elemzés gerince a fent említett levelezés, olyan kéziratok források is helyet kapnak az érvelésben, mint Körmöczi János könyvbeszerzési naplója vagy a levelekhez kapcsolódó akadémiai jegyzetek.

Nagy Andor (EKF)

A brassói szász polgárok kapcsolattörténeti vizsgálata az alkalmi nyomtatványok alapján (17–18. század)

A doktori munkámban a brassói szász patrícius családok anyagi helyzetének és kapcsolati hálójának rekonstruálását tűztem ki célul. A kutatásban kiváló segítséget nyújtanak azok az aprónyomtatványok, amelyek az emberi élet különféle eseményeinek emlékére készültek. Éppen ezért nagy érdeklődéssel fordultam a brassói Fekete-templom Levéltára – sok esetben még feltáratlan-alkalmi nyomtatványaihoz, amelyek

Joseph Trausch (1795–1871) brassói irodalomtörténész egykori magángyűjteményét képezte. Trausch pontosan látta, hogy a különféle alkalmi írások (pl. lakodalmakra, kinevezésekre, halálesetekre, stb. írt szövegek) korábban eddig nem ismert adatokkal szolgálhatnak, illetve különféle művelődés- és mikrotörténeti összehasonlításokra is lehetőséget nyújthatnak – akár egyes személyek életútjára lebontva a vizsgálódást.

A gyűjtemény teljes körű átvizsgálása során több mint ezer különféle alkalomra írt kéziratot vagy nyomtatott szöveget került regisztrálásra a 17–19. század időszakából. Többségében a brassói nyomdában készültek, de előfordulnak más városok nyomdatermékai is. Az eltérő nyomdahelyek ellenére is közös bennük, hogy kötődnek az erdélyi századok művelődéstörténetéhez, különösen pedig a brassói polgárok életéhez. Előadásomban betekintést szeretnék nyújtani a gyűjtemény 1800 előtt készült írásaiba, miközben azokra a kérdésekre keresem a válaszokat, hogy mikor és milyen számban jelentek meg a szövegek, kik voltak a szerzőik, illetve milyen szerepet játszottak az alkalmi nyomtatványok a városi polgárok életében?

Palásthy Krisztina (PTE)

Az I. szoltár világi és vallásos szöveghordozókban való megjelenése

Előadásom témája a *Végtelen irgalmú...* incipittel jelölt szoltárfordítás. A 17. század során számtalan különböző szöveghordozóban felbukkanó szöveg azért létfontosságú, mert egyrészt variánsai által nem csak lehetővé teszi a hagyományozódás kiterjedtségének vizsgálatát, hanem talán a legjobb példa a régi magyar irodalomban fennmaradó források öröklődésének egységségére. Ugyanis sem eredete, sem a változatok közti kapcsolatok nem tisztázottak. A psalmus útjának feltérképezése világi és vallásos hordozók érintkezését egyaránt illusztrálja, hiszen egyrészt a szoltár megjelenik Rimay *Epicédium*ában, másrészt a gyászversgyűjtemény a szoltár által öröklődik az *Istenes énekek*ben.

A parafrázis szerzőségi kérdése segít eldönteni a szöveg felekezeti hovatartozását, mely által végigvezethető, hogyan hatottak egymásra a két különböző, katolikus és protestáns hagyományból származó variánsok. A kérdés abban is segít, hogy jelen helyzetben a világi vagy a vallásos líra szívárgott-e be a másik territóriumába. Az eltérő szövegváltozatok tanulmányozásával a *Végtelen irgalmú...* teljesebb genealógiáját, a szövegkapcsolatok feltárásával az önálló és rész-egész hagyományozódás problematikáját igyekszem bemutatni.

Pálos Mónika (ELTE)

Erkölcsetan és leánynevelés Pécsi Lukács művében

A 16. századi Magyarországon a protestantizmus egyre nagyobb térhódításának köszönhetően Nagyszombat lett a katolikus megújulás központja, ahol Telegdi és a köré szerveződött írói csoport protestáns módszerekkel, protestáns művek katolikus szájíz szerinti átdolgozásával igyekezett visszahódítani a híveket. Míg Telegdi és

Monoszlói hitvitázó és prédikációs műveinek célközönsége a műveltebb réteg volt, addig Pécsi Lukácsra maradt az „együgyű” keresztény hívek megnyerése és erkölcsi nevelése. Ennek során kalendáriumokat szerkesztett és emellett próbálta megtalálni azokat a tematikákat, amik potenciálisan érdekelhették a kor egyszerű emberét. Ebbe a vonulatba illeszkedik *Az keresztény szűzeknek tisztességes koszorúja* című mű, amit Lucas Martini (protestáns lelkész) művéből fordított/dolgozott át, még akkor is, ha manierista cirkalmassága és bonyolultsága miatt valójában épp a célközönség számára volt emészthetetlen.

A művet a magyar szakirodalom jellemzően inkább botanikai fontossága miatt emeli ki, hiszen ez volt az első magyarországi botanikai mű, amelyben képi ábrázolásokon is megjelentek a virágok/növények, és nem csupán a leírásokból találkozunk velük. A szakirodalom azonban jellemzően alig foglalkozik a ténnyel, hogy Pécsi Lukács műve a lánynevelés témakörében született, sőt, egyszerre szól a lányoknak és a szüleiknek, a sokat citált Pázmány prédikációkat megelőzve.

Előadásomban Pécsi Lukács művének lánynevelési programját szeretném ismertetni, kiemelve, hogy milyen szerepet szán a könyveknek, illetve, hogy egy erkölcsös fiatal lánynak honnan és hogyan kellene az erényes életvitel szabályai mellett a praktikus ismereteket is elsajátítani.

Posta Anna (DE)

Pallas magyar ivadékainak tevékenysége Leonhardus

Mokoschinus Ószövetség-átiratának paratextusai és más szövegek tükrében

A késő humanizmus idején az európai mintákhoz hasonlóan Magyarországon is létrejött egy újfajta nemesség, a „nobilitas litteraria”, a 16–17. századi társadalom előjogokra törekvő értelmiségi rétege, amely jelentős klasszikus műveltséggel rendelkezett. Ezek az emberek öntudatuktól, büszkeségüktől, hírnév iránti vágyuktól, szorgalmuktól és irodalmi beállítottságuktól vezetettek

mindent leírtak, ami saját magukra és társaikra vonatkozott. Az egymás közelében lakók tudós értelmiségi köröket alkottak, amelyek szorosan kapcsolódtak más, távolabbi körökhöz. Minden ilyen körnek megvolt az elismert vezetője, ők voltak a legnagyobb kapcsolattartók és levelezők.

Leonhardus Mocoschinus 1599-ben Wittenbergben adta közre *Historiarum Veteris Testamenti Heroico Carmine Redditarum...* című alkotását. A hexameteres Ószövetség-átirat a hazai protestáns neolatin költészet Poetica Evangelica irányzatában keletkezett, amely irányzatnak a felvidéki és erdélyi protestáns humanista körökben volt még néhány követője: Georgius Purkircher, Christianus Schesaeus, Casparus Piltzius, Georgius Ostermaier, Georg Henisch.

Mocoschinus munkájához többek között a hazai felvidéki protestáns humanista kör legkiválóbbjai írtak üdvözlőverseket: Martinus Mocoschinus, Lednensky Miklós, Johannes Bocatius, Georgius Mocoschinus, Stanislaus Mocoschinus, Szocsovinus Sándor, Malus Pál, Eszterházy Tamás, Brestorosky Szaniszló. Aegidius Hunnius és Severinus Schultetus előszóval látták el Mocoschinus alkotását, a szerző pedig művét Illésházi István, trencsényi és lipcsei főispánnak ajánlotta. Előadásomban a paratextusok azon részeire koncentrálok, amelyek jól illusztrálják e csoportosulás kiterjedt hazai és külföldi kapcsolatrendszerét. Megállapításaimat egyéb a kör tevékenységéhez fűződő szövegekkel is erősítem.

Szitás Andrea (SJE Komárom)

A női ethosz jelentősége a magyar felvilágosodás
időszakában

A 18. század vége és a 19. század eleje az egyik legjelentősebb periódus nemzeti irodalmuk történetében; ebben az időszakban vív irodalmi berkekben szellemi csatát régi és új, határolódik el egymástól konzervatív és modern. A változás azonban nem csupán szellemi, kulturális és társadalmi kérdéseket érintett, hanem egy új olvasóközönség kialakulása is fontossá vált az irodalmi életben. A klasszikusan férfifuraltnak nevezett felvilágosodás időszakában nemcsak a női olvasóközönség mint publikum számított újdonságnak, hanem a nőíró státusz is az érdeklődés horizontjába került.

A klasszikus műveltséggel bíró írók és költők körében – pl. Besenyei György vagy Gyulai Pál – közkedvelté vált az a szemléletmód, miszerint a nők írói stílusa nem felel meg a hagyományos ízlésnek. Hász-Fehér Katalin a problémára az említett alkotók véleményének tükrében a következőképpen reflektál: „női publikum, aki románok olvasásával és művek írogatásával próbálkozik, zenélni tanul, nyelvet tud, még nem jövedelmező közönség, ám ismeri az ízlésnek megfelelő költészetet”.

Előadásomban górcső alá kívánom helyezni azon prominens női alkotók poétikai munkásságát, akik költői levelezésben álltak egymással vagy egy általuk választott mecénással. A teljesség igénye nélkül kijelenthetjük, hogy az általunk elemzett korszak legtöbbet tárgyalt író- és költőnői közé sorolható Molnár Borbála, Vályi Klára, Újfalvy Krisztina, Dukai-Takách Judit és Fábíán Julianna. Az imént felsorolt asszonyok írói sajátosságának számított, hogy a korszak közkedvelt műfaját, a költői levelezést választották alkotásaik fórumává.

Urbán Péter (PPKE)

Nyilvános terek 17. századi politikai publicisztikák körül

Doktori disszertációm témája a 17. századi politikai publicisztika (a *Nádori emlékirat*, *Oktatás jó elmélkedésre*, *Tholdalaghy leveleskönyv* szövegei stb.) Előadásomban az ezekhez az iratokhoz kapcsolódó nyilvános terek, s a közönség kérdéskörét járnám körbe.

A 17. században a politikai témájú, nyilvános szövegeket (a politikai publicisztikákat) meghatározta azoknak a csoportoknak az olvasói attitűdje, amelyeknek ezen iratokat szánták. A megfogalmazás módja, az érvelés technikája, a választott témák teszik egyértelművé, hogy milyen olvasóknak szánták az iratokat. Ugyanakkor az olvasók különféle csoportjai saját szempontrendszerük alapján minősítették a szöveget, igényt formáltak a visszacsatolásra, véleménymondásra is. Ezek a mikrocsoportok gyakran egy-egy politikai szempontból összetartozó nemesi körből állottak, vagy valamely kiemelkedő személyiség köréhez tartoztak. Az olvasóközönséget ilyen módon nem homogén rétegek, nem is magányos olvasók izolált egyénei alkották, hanem kisebb-nagyobb létszámú olvasói csoportok, a nyilvános tér ezeknek összességét jelentette.

Előadásomban ezekről az olvasói csoportokról szólnék, magatartási módjaikról, olvasói attitűdjeiknek a politikai szövegekhez kapcsolódó formáiról.

Veress Elza Emőke (BBTE)

Tankönyvkiadás a kora újkori Magyarországon a tanintézmények történetének és a társadalmi-politikai eseményeknek kontextusában

A könyvnyomtatás kora újkori időszaka a pusztulással leginkább fenyegetett tankönyvek esetén több szempontból is vizsgálható. Figyelmünk elsőként azokra a Magyarországon létező kora újkori nyomdákra terjed ki, ahol iskolai jellegű nyomtatványok láttak napvilágot, tankönyvek, pedagógiai művek, tanrendek. Ezen nyomdák tankönyvkiadásra vonatkozó kínálata szoros összefüggésben volt a városokban éppen működő iskola vagy egyetem keresletével, ahol ábécékönyvek, nyelvtanok, nyelvkönyvek, katekizmusok és számtankönyvek követték egymást. A kutatás hozzádéli abban nyilvánul meg, hogy az egyes iskolaközpontokkal szoros kapcsolatot fenntartó nyomdák nyomdakultúrájának feltérképezésével megismerhetjük az oktatási rendszerben létrehozott szellemi műveltséget, oktatási tartalmakat, nevelési elveket. Emellett a gyermeki olvasáskultúrának olyan paradigmáit is körvonalazhatjuk, amely nem függetleníti magát a művelődéspolitikai megközelítéstől sem. Mégis egy-egy nyomdahely kapcsán hangsúlyossá válik azon társadalmi-politikai események sora, amelyek közvetlen, vagy közvetett módon hatással voltak a tankönyvkiadásra, vagy döntően meghatározta egy-egy nyomdahely kialakulását, létét, illetve megszűnését. Továbbá e nyomdahelyek, műhelyek termelékenységét kiadványszámban, ívekben is mérhetjük, emellett a könyvek átlagterjedelme is sokatmondó lehet, de nem mellékes a formátum sem. Mindezeket túlmenően a nyomtatványok létrejöttét és fennmaradását is vizsgáló tanulmány foglalkozik a nyomtatványok nyelvi megoszlásával, de kiterjed a reformáció és az ellenreformáció hatását érzékeltető felekezeti kérdésre is.